

**СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ

СИЛАБУС

МЕДІАКУЛЬТУРА

Ступінь вищої освіти:	перший (бакалаврський)
Галузь знань:	03 Гуманітарні науки
Спеціальність:	034 Культурологія
Освітньо-професійна програма:	Культурологія
Освітня кваліфікація:	Бакалавр культурології
Професійна кваліфікація: креативних індустрій	Фахівець з аналітики культури та

ЗАТВЕРДЖЕНО
Протокол
засідання кафедри культурології
№ 1 від «3» вересня 2020 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	03 Гуманітарні науки 034 Культурологія Культурологія Бакалавр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 150 /5		Рік навчання 3
		Семестр 6-ий
		Лекції 34 год.
		Практичні 34 год.
ІНДЗ: немає		Самостійна робота 72 год.
		Консультації – 10 год.
		Форма контролю: екзамен

II. Інформація про викладача

Прізвище, ім'я та по батькові: Головей Вікторія Юріївна.

Науковий ступінь: доктор філософських наук.

Вчене звання: професор.

Посада: завідувач кафедри культурології, професор.

Контактна інформація: 067 3343073, 095 5918009; golovey.viktoriya@eenu.edu.ua

Дні занять: лютий-червень 2021

З розкладом можна ознайомитись на офіційному сайті СНУ ім. Лесі Українки, зокрема за посиланнями: <https://vnu.edu.ua/uk/articles/testoviy-dostup-case-files-collection> ;
<http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>

III. Опис дисципліни

- Анотація.** Програма навчальної дисципліни «Медіакультура» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності «Культурологія». Предметом вивчення навчальної дисципліни є сучасна медіакультура та її вплив на розвиток особистості. Навчальна дисципліна передбачає опанування студентами системи знань про специфіку медіакультури як особливого типу культури інформаційного суспільства, вивчення основних етапів історичного становлення mass-media та структурних елементів і функцій сучасної медіакультури. Цей курс сприятиме глибшому розумінню теорії і практики сучасних медіа, опануванню критичного мислення, розвитку медіаграмотності студентів.

Зміст курсу. Особливості соціокультурного розвитку в інформаційну епоху. Поняття медіакультури. Філософсько-культурологічні концепції медіа. Функції медіакультури: типологія та особливості. Трансформація медійних засобів комунікації. Інформаційне суспільство. Мас-медіа як інформаційний посередник і соціальний комунікатор. Структурні елементи сучасної медіакультури. Розвиток масової преси та електрокомунікацій. Медіаінновації індустріального суспільства. Сучасні телевізійні та комп'ютерні технології.

Медіамистецтво і парадокси візуального сприйняття. Комунікативні технології та проблеми інтелектуалізації суспільства. Пропаганда. Агітація. Реклама. Перформативні засоби мас-медіа. Дигітальна культура. Поняття віртуальності: культурологічний контекст. Проблема свободи та інформаційного плюралізму. Кіберпростір і кіберкультура. Вплив медіа на особистість. Проблема медіазалежності.

2. Пререквізити: вивчення курсу передбачає використання знань, набутих із таких навчальних дисциплін як «Соціокультурний розвиток людства», «Інформаційні технології в галузі знань», «Культура Нового часу», «Філософія», «Аналітика культури» тощо.

3. Постреквізити: «Сучасна культура», «Кінознавство і театрознавство», «Виставково-галерейна діяльність і арт-кураторство» та ін.

4. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є вивчення процесу історичного становлення медіакультури та основних етапів її філософсько-культурологічного осмислення, аналіз її структурних компонентів та функцій.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Медіакультура» є усвідомлення специфіки медіакультури як особливого типу культури інформаційного суспільства, формування здатності адекватного сприйняття та інтерпретації смислів медіатекстів, розуміння культурного, соціального, політичного та естетичного контекстів функціонування медіа в сучасному світі.

5. Результати навчання

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 6. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК 7. Здатність працювати автономно.

ЗК 12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

Фахові компетентності СК

СК 1. Здатність презентувати результати професійної діяльності в усній та письмовій формі, надавати відповідну аргументацію.

СК 3. Здатність критично аналізувати культурні явища та процеси з використанням загальнонаукових та спеціальних наукових методів;

СК 4. Здатність розуміти та інтерпретувати джерела культури (писемні, речові, візуальні) з урахуванням різних контекстів (історичного, соціального, антропологічного, політичного, релігійного, екологічного тощо).

СК 5. Здатність використовувати різноманітні джерела інформації та методологічний апарат культурології для виявлення, аналізу культурних потреб суспільства.

СК 10. Здатність популяризувати знання про культуру та поширювати інформацію культурологічного змісту використовуючи сучасні інформаційні, комунікативні засоби та візуальні технології.

СК 11. Здатність організувати культурні події, використовуючи сучасні методи та технології.

СК 12. Здатність дотримуватися стандартів професійної етики та міжкультурної комунікації.

Здатність до критичного усвідомлення варіативності культурологічних знань та навичок відповідно до завдань та специфіки конкретної ситуації і соціокультурних умов.

СК 13. Здатність до професійної взаємодії з представниками інших спеціальностей, а також залучення до розв'язання культурних проблем представників громадськості.

Програмні результати навчання

ПРН1. Мати навички критичного мислення, викладати у зрозумілий спосіб власні думки, здійснювати їх аргументацію.

ПРН 4. Знати та розуміти теоретичні підходи до визначення культури, її проявів та форм існування.

ПРН 6. Виявляти, перевіряти та узагальнювати інформацію щодо різноманітних контекстів культурної практики, визначати ступінь їх актуальності із застосуванням релевантних джерел, інформаційних, комунікативних засобів та візуальних технологій.

ПРН 7. Розуміти чинники культурної динаміки, принципи періодизації культурних процесів, їх специфічні риси та характеристики.

По завершенню навчання студент має

- знати фактори і особливості становлення медіакультури, розуміти значення впливу техніки та інформаційних технологій на соціокультурні процеси, усвідомлювати важливість медіаосвіти.
- вміти застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні ресурси, зокрема цифрові аудіо-візуальні технології, для презентації різноманітного культурологічного контенту, власних науково-дослідницьких доробків;
- розуміти специфіку медіакомунікації, особливості аудіальних та візуальних медіа-засобів;
- адекватно сприймати витвори сучасного медіамистецтва, визначати його художньо-естетичну специфіку;
- критично оцінювати суперечливий вплив медіа як на суспільство в цілому, так і на окрему людину зокрема.

6. Структура навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин, відведених на:					*Форма конт- ролю / Бали
	Усього	Лекції	Прак- тичні заняття	Самос- тійна робота	Консульт- тації	
Змістовий модуль 1. Медіакультура як об'єкт соціокультурного аналізу.						
Тема 1. Поняття медіакультури	15	2	4	8	1	ВП/3, ДС/2
Тема 2. Філософсько-культурологічні концепції медіа	17	4	4	8	1	ВП/3 ДС/2
Тема 3. Функції медіакультури: Типологія та особливості	18	4	4	8	2	МРГ/4
Тема 4. Поняття віртуальності: культурологічний контекст	15	4	2	8	1	ВП/3 ДС/2
Тема 5. Вплив медіа на особистість. Медіаосвіта та медіаграмотність	17	4	4	8	1	ДБ/3 ТР/2
Разом за змістовним модулем 1	82	18	18	40	6	24
Змістовий модуль 2. Структурні елементи сучасної медіакультури.						

Тема 6. Розвиток масової преси та електрокомунікацій	17	4	4	8	1	ВП/4
Тема 7. Медіаінновації індустріального суспільства	17	4	4	8	1	ВП/2 ДС/2
Тема 8. Сучасні телевізійні та комп'ютерні технології	17	4	4	8	1	ВП/2 ДС/2
Тема 9. Медіамистецтво	17	4	4	8	1	РМГ/4
Разом за змістовним модулем 2	68	16	16	32	4	16
Усього годин	150	34	34	72	10	40
Модульна контрольна робота 1						30
Модульна контрольна робота 2						30
Всього годин						100

*Форми контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, РМГ – робота в малих групах, ВП – відповіді на питання; ТР – тренінг, МКР / КР – модульна контрольна робота/контрольна робота, а також презентація, аналітичне есе тощо.

Змістовий модуль 1. Медіакультура як об'єкт соціокультурного аналізу.

Тема 1. Поняття медіакультури.

Феномен медіа в контексті історичного становлення культури. Науково-технічні та соціо-культурні фактори медіагенезису. Особливості інформаційного суспільства. Проблематичність дефініції поняття “медіакультура”. Експлікація понять “ЗМІ”, “ЗМК”. Суперечливий вплив медіа на розвиток культури та людини. Динаміка якісних та кількісних параметрів медіаекспансії. Масовість, комунікативність та інформативність як визначальні риси медіакультури. Нівелювання традиційної дихотомії “елітарне-масове”. Специфіка медіакомунікації: культурологічний аспект.

Тема 2. Філософсько-культурологічні концепції медіа.

Особливості філософсько-культурологічного підходу до аналізу медіа. Переосмислення впливу технічного репродукування на розвиток культури та мистецтва в концепції В.Беньяміна. Медіакультурна типологія М.Маклюєна. Теорія “суспільства спектаклю” Г.Дебора. Концепція “нової візуальності” П.Верільйо. Семіотичний аспект медіакультури у працях Р.Барта, Ю.Крістевої. Феномен медіа у постмодерному дискурсі (концепції М.Фуко, Ж.Деріда, Ж.Дельоза, Ж.Бодрієра). Теорія “медіатизації” С.Жижека. Естетико-культурологічний аналіз медіамистецтва (Б.Гройс).

Тема 3. Функції медіакультури: типологія та особливості.

Поліфункціональність медіа. Проблема класифікації функцій медіакультури. Критерії культурологічного аналізу функціональної природи медіакультури. Соціальні функції медіакультури: інформативна, комунікативна, виховна, креативна, інтеграційна, посередницька. Медіакультура як фактор глобалізації та нівелювання соціокультурних відмінностей. Проблеми пошуків нової культурної ідентичності. Ідеологічні функції: нормативна, пропагандистська, маніпулятивна. Економічні функції. Особливості естетичної функції. Психологічна (релаксаційна) функція.

Тема 4. Поняття віртуальності: культурологічний контекст.

Етимологія і семантика поняття “віртуальний”. Проблематичність онтологічного статусу віртуального виміру культури. Культурно-технічні можливості віртуального спілкування і моделювання. Віртуальна реальність в контексті постмодерної культури. Поняття медіареальності. Проблеми взаємодії віртуального і реального. Віртуальне в

мистецтві. Специфіка віртуальної природи театру, кіно, реклами, телебачення. Символи і симулякри телевіртуального. Симулякр як образ-замінник відсутньої реальності. Телевіртуальна реальність як простір маніпулювання смислами і значеннями.

Тема 5. Вплив медіа на особистість.

Суперечливість впливу медіа на становлення особистості. Людина епохи медіа: динаміка соціокультурних характеристик. Поняття «людини телематичної» (Ж. Бодріяр). Зміни в характері та способах міжособистісної комунікації. Форми самопрезентації особистості в медіа-середовищі. Фактори негативного впливу медіа на психосоматику людини. Проблема медіазалежності та її форми. Феномен геймерства. Формування анонімної віртуальної суб'єктивності. Особливості людини-геймера. Небезпека медіанасильства. Проблеми гуманізації медіа-середовища. Медіаосвіта як фактор соціокультурної модернізації.

Змістовий модуль 2. Структурні елементи сучасної медіакультури.

Тема 6. Розвиток масової преси та електрокомунікацій.

Технічний прогрес і культура модерну. Поява та поширення масової преси. Газета як інформаційний медіум. Специфіка журнальної преси. Спеціалізація журналів за віковими та гендерними критеріями. Феномен глянцю. Особливості розвитку масової преси в Україні. Розвиток медіа-електрокомунікацій (телеграф, телефон, радіо). Поліфункціональність сучасних гаджетів. Децентралізація та інтенсифікація інформаційних потоків.

Тема 7. Медіаінновації індустріального суспільства.

Поява і вдосконалення техніки фотографії. Формально-технічна та змістовна еволюція фотографії в контексті культури. Суперечливі наслідки впливу фотографії на образотворче мистецтво та літературу. Багатоманітність функцій фотографії в сучасній культурі. Фотографія як репрезентація особистісної ідентичності. Тріумф кінематографу. Особливості комунікативної природи кіно. Вдосконалення техніки звукозапису. Прискорена еволюція аудіальних медіа-засобів. Зміни якісних і кількісних параметрів культурного розвитку під впливом процесу медіатизації культури.

Тема 8. Сучасні телевізійні та комп'ютерні технології.

Поява та експансія телебачення. Комп'ютерні технології. Телевізійна та комп'ютерна мережі як комунікативний простір нової якості. Життя через призму телеекрану і комп'ютерного монітору. Специфіка комунікації «людина-екран». Екран як засіб соціально-культурних стратегій. Формально-технічні, знаково-символічні й міфологічні засоби впливу на глядача-реципієнта. Екранна реальність і смак симулякру. Людина телематична: зміна парадигми чуттєвості. Глядач як об'єкт маніпулювання.

Тема 9. Медіамистецтво і парадокси візуального сприйняття.

Особливості розвитку мистецтва в добу його технічної відтворюваності. Вплив фотографії, репродукції та кіномистецтва на традиційні види образотворчості. Телекратія і кліп-культура. Жанри традиційної мультиплікації. Сучасні анімаційні технології. Манга, аніме. Специфіка презентації та сприйняття рухомого образу. Нові інформаційні технології та технічні можливості сучасного мистецтва. Поняття «медіамистецтво». Фотографія як пріоритетна складова сучасного медіамистецтва. Комп'ютерні мистецтва: експерименти з віртуальною реальністю (комп'ютерна графіка, анімація, відео, цифровий живопис і фотографія, інтерактивні медіа-проекти).

7. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Специфіка медіакомунікації: культурологічний аспект.	8
2	Особливості філософсько-культурологічного підходу до аналізу медіа. Теорія “медіатизації” С. Жижека. Естетико-культурологічний аналіз медіамистецтва (Б. Гройс).	8
3	Критерії культурологічного аналізу функціональної природи медіакультури. Медіакультура як фактор глобалізації та нівелювання соціокультурних відмінностей.	8
4	Віртуальна реальність в контексті постмодерної культури.	8
5	Суперечливість впливу медіа на становлення особистості. Поняття «людини телематичної» (Ж. Бодріяр).	8
6	Спеціалізація журнальної преси за віковими та гендерними критеріями. Феномен глянцю.	8
7	Фотографія в контексті туризму як культурного феномену. Суперечливі наслідки впливу фотографії на образотворче мистецтво та літературу.	8
8	Екранна реальність і смак симулякру. Людина телематична: зміна парадигми чуттєвості. Глядач як об’єкт маніпулювання.	8
9	Сучасні анімаційні технології. Феномени «аніме», «касплея», фан-арту.	8
	Разом	72

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо студента. Відвідування занять студентами є обов’язковими, допускаються пропуски занять з поважних причин (хвороба студента, сімейні обставини тощо).

Теми пропущених занять повинні бути відпрацьовані студентом самостійно і здані викладачу у вигляді індивідуальних завдань. Якщо студент має вагомі причини, що не дозволяють йому систематично відвідувати заняття, він може перейти на вільний графік з дозволу декана факультету.

Політика щодо академічної доброчесності. Підготовані студентом завдання (*презентації, проблемні завдання, реферати, творчі роботи, есе*) мають продемонструвати поглиблене вивчення джерел, змістовність і глибину розкриття теми, творчий підхід і самостійність мислення, оригінальність висновків. За потреби студент може отримати консультацію у викладача у позааудиторний час. Студенти мають дотримуватись етичних норм академічної доброчесності, не допускати обману й академічного плагіату. Під академічним плагіатом розуміється оприлюднення (частково або повністю) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворення текстів інших авторів без відповідного посилання (цитування). подання робіт, які є не вашими особистими розробками, копіювання чужих ідей без відповідного цитування.

Політика щодо дедлайнів (крайній термін) та перескладання. Підсумковий іспит проводиться в терміни, визначені деканатом у 1-му семестрі. Студентам, що не з’явилися на екзамен з поважних причин дозволяється перескладання в інший термін, встановлений деканатом. Третя й остання спроба складання заліку відбувається за присутності комісії з

трьох викладачів, яких визначає деканат, включаючи викладача, який викладає дисципліну.

Методи та засоби діагностики успішності навчання

Поточний контроль, завданням якого є перевірка студентами вивченого матеріалу, визначення ступеня його засвоєння, вироблення навчальних та дослідницьких навичок, формування вміння самостійної роботи з культурологічними джерелами та спроможності їх осмислення і інтерпретації; а також вироблення навичок письмової та усної самопрезентації.

Поточний контроль здійснюється за такими напрямками:

- ✓ контроль за систематичністю та активністю роботи на семінарських заняттях (усне та письмове опитування);
- ✓ контроль за виконанням завдань для самостійного опрацювання поза рамками аудиторних занять (індивідуальні співбесіди);
- ✓ контроль за рівнем засвоєння та творчого опрацювання у вигляді контрольних завдань.

Проміжний модульний контроль здійснюється у формі написання контрольних робіт, або ж презентацій, розробки власного проєкту. На модульну контрольну роботу виносяться питання, розглянуті під час вивчення змістового модуля на лекціях, семінарах і самостійно.

Максимальна кількість балів,

яку може отримати студент за види навчальних робіт:

Практичні заняття – (участь у дискусії – 3 бали, робота в малих групах 3, відповідь на питання – 3 бали, участь у тренінгу – 3 бали) – всього 40 балів;
модульна контрольна робота 1 – 20 балів;
модульна контрольна робота 2 – 20 балів;
модульна контрольна робота 3 – 20 балів.

Критерії оцінювання:

Практичних занять:

- змістовність, глибина висвітлення проблеми;
- логічна послідовність викладу матеріалу;
- підкріплення викладу конкретними прикладами;
- власна точка зору на проблему;
- засвоєння категоріального апарату;
- опрацювання джерел з теми заняття;
- вміння зробити висновки, узагальнення;
- активна участь в обговоренні та дискусіях.

Самостійної та індивідуальної роботи (проблемні завдання, творчі роботи, презентації, проєкти):

- поглиблене вивчення джерел,
- актуальність та складність обраної проблеми;
- змістовність, глибина розкриття теми;
- дотримання принципів академічної доброчесності;
- форма презентації;
- творчий підхід, самостійність мислення.

V. Підсумковий контроль

Формою підсумкового семестрового контролю є екзамен. Якщо сума балів за поточні оцінки, презентації та модульні контрольні становить не менше 75 балів, то за згодою студента вона може зарахуватися як підсумкова оцінка з дисципліни. У протилежному випадку, або за бажанням підвищити рейтинг, студент складає екзамен. При цьому бали, набрані за результатами модульних контрольних робіт, анулюються. Екзамен складається в усній формі. Студенти в довільному порядку отримують по 2 екзаменаційних питання (по

одному питанню з кожного модулю) і дають відповіді. Повна відповідь на одне питання оцінюється максимально в 30 балів. Отримані бали за відповіді на питання (макс. 60 балів) додаються до балів, отриманих упродовж поточного семестрового навчання (макс. 40 балів), і так формується підсумкова оцінка з предмету (макс. 100 балів).

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всівидинавчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна література:

1. Барт Р. Camera lucida. М: Ad Marginem, 1997.
2. Беньямін В. Мистецький твір у добу своєї технічної відтворюваності. // Беньямін В. Вибране. / Пер. з нім. – Львів, 2002. – С. 53-97.
3. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Пер. з франц. – К., 2004.
4. Головей В. Перформативні арт-практики в контексті антропології медіа // Науковий вісник Східноєвропейського національного ун-ту ім. Лесі Українки. – Серія “Філософські науки”. – 2017. – № 13-14. – С. 124–129.
5. Соціокультурні передумови становлення відеоарту в контексті розвитку медіатехнологій // Науковий вісник Східноєвропейського національного ун-ту ім. Лесі Українки. – Серія “Філософські науки”. – 2019. – № 12 (396). – С. 48–52.
6. Грабельников А. А. Массовая информация: от первой газеты до информационного общества. – М., 2010.
7. Дебор Ги. Общество спектакля. – М., 2000.
8. Дерида Ж. Письмо та відмінність. – К., 2004.
9. Жижек С. Киберпространство, или Невыносимая замкнутость бытия // Искусство кино. – 1998. – №1.
10. Зандер Е. Медіа в юнацькому віці // Культурологічний часопис “І”. – 2007. – № 46: “Культ молодості”. – С. 213-222.
11. Зернецька О. В. Нові засоби масової комунікації. – К., 1993.
12. Зонтаг С. Про фотографію. – К., 2002.
13. Кассирер Э. Политические мифы // Реклама: Внушение и манипуляция. – М., 2000.
14. Кастельс М. Галактика Интернет. – Екатеринбург, 2004.
15. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура. – М., 2000.
16. Кириллова Н.Б. Медиакультура: от модерна к постмодерну. – М., 2005. – С. 78–127, 301–364.
17. Косяк О. М. Гра – інформація – комунікація: генетичний розтин розважальної продукції електронних мас-медіа / О. М. Косяк. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім Лесі Українки, 2009. – 232 с.
18. Маклюэн М. Понимание медиа: внешнее расширение человека. – М., 2003.
19. Мак-Люен Маршалл. Галактика Гутенберга: становлення людини друкованої книги. К.: Ніка-Центр, 2015. 388 с.

20. Пахльовська О. Чи можливий український бестселер?// Час. – 1997. – 4–10 груд.
21. Пономаренко М. Українська етно-мережа // Український форум. – 2001. – 21-28 квіт.
22. Потятинник Б.В. Медіа: ключі до розуміння. – Львів, 2004.
23. Чміль Г.П. Екранна культура: плюральність проявів. – Харків, 2003.
24. Viktoriia Golovei, Andrii Kutsyk. Social networks as a factor in the development of civil society in Ukraine. European Journal of Transformation Studies 2020, Vol. 8, 109–125. URL: <https://www.journal-transformation.org/issues.html>

Додаткова література:

1. Жижек С. То, что вы всегда хотели знать о Лакане, но боялись спросить у Хичхока. – М., 2004.
2. Культурологічний часопис “І”. – № 30. Маніпуляція свідомістю. – Вересень-грудень, 2003.
3. Культурологічний часопис “І”. – № 46. Культ молодості. – Березень, 2007.
4. Пелевин В. Generation “П”. – М., 2003.
5. Саппак В. Телевидение и мы. – М., 2008.
6. Golovei V., Stoliarchuk N., Prigoda T. Culture, Arts and Media During and Post the Covid-19 Pandemic. European Journal of Transformation Studies 2020, Vol. 8, Supplement 1, 55–81. EJTS_2020_vol_8_supplement

Інтернет-ресурси:

Чому медіаграмотність важлива? // <https://www.youtube.com/watch?v=IeBmvFMfYWw>
<https://detector.media/>
www.mediaphilosophy.ru;
<http://mediatopos.org>
Документальний фільм «Пробудження Маклюєна» URL:
[https://www.google.com/search?q=McLuhan%27s+Wake+\)+\(2002\)&aqs=chrome..69i57.1987j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8](https://www.google.com/search?q=McLuhan%27s+Wake+)+(2002)&aqs=chrome..69i57.1987j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8)